

นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียน

ญาณิศา บุญประสิทธิ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแนวทางการใช้สื่อนาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียนของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี และเพื่อศึกษาถึงเหตุผลที่กระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์เลือกใช้สื่อนาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียน ในช่วงเดือนมิถุนายน 2556 ถึง มิถุนายน 2557 โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและตัวแทนหน่วยงานที่มีส่วนในการจัดเตรียมชุดการแสดงในงานที่เลือกมาเป็นที่กรณีศึกษา อันได้แก่ ตัวแทนจากกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์ จำนวน 15 คน

ผลการศึกษาพบว่า การใช้นาฏศิลป์เป็นสื่อเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียนนั้น จะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาเลือกสรรชุดการแสดงให้มีความหลากหลายและเหมาะสมตามวาระโอกาสของงาน โดยทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านนาฏศิลป์ จากกรณีศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ ทีมผู้เชี่ยวชาญที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาเลือกสรรชุดการแสดงคือ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งกลุ่มชุดการแสดงที่ได้รับการเลือกสรรมานั้น จะต้องสามารถถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมความเป็นไทยออกไปได้ อันเป็นการสื่อสารผ่านองค์ประกอบทางการแสดงต่างๆ อาทิ เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง ดนตรี และลีลาท่าทางการแสดง โดยในแต่ละชุดการแสดงจะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นของตัวเอง จึงสามารถเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยในแง่มุมที่ต่างกันออกไป

¹ อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาประชาสัมพันธ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หมายเหตุ บทความนี้ปรับปรุงขึ้นจากงานวิจัยเรื่อง นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียน ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากโครงการวิจัย กองทุนวิจัยคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557.

นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้นาฏศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์นั้น มีนัยยะที่สามารถสร้างอำนาจการต่อรองในระดับชาติให้เกิดขึ้นได้ อันเป็นการสร้างอำนาจการต่อรองในรูปแบบของความน่าเชื่อถือ โดยนำเสนอจุดยืนที่โดดเด่น ผ่านภาพลักษณ์ของศิลปะการแสดงที่มีความวิจิตรตระการตา องค์ประกอบการแสดงที่มีความประณีต ดังนั้นชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่ถูกคัดสรรมาจัดแสดงภายในงาน จะต้องมียุคประกอบในการแสดง อาทิ เครื่องแต่งกาย เสียงดนตรี ที่สามารถสะท้อนถึงความวิจิตรงดงามและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ของชาติไทยให้มีความโดดเด่นและน่าภาคภูมิใจ และในขณะเดียวกัน จะต้องมีการผสมผสานชุดการแสดงที่นำเสนอความเป็นพื้นบ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีความใกล้เคียงกันระหว่างประเทศสมาชิก อันจะนำมาซึ่งความรู้สึกเป็นกันเองและช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างชาติให้เกิดขึ้นได้

ผลการศึกษาข้างชี้ให้เห็นได้ว่า บทบาทและความสำคัญของนาฏศิลป์นั้นยังคงอยู่ แม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยมาสู่ยุคสังคมออนไลน์ ด้วยเอกลักษณ์และคุณสมบัติเฉพาะตัวของสื่อนาฏศิลป์ ที่มีส่วนสำคัญในการเป็นแรงผลักดันที่ช่วยขับเคลื่อนความเป็นชาติให้ยังคงอยู่ในสังคมไทย ประกอบกับประเทศไทยจัดเป็นกลุ่มประเทศที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรม (high context culture) และมีกระบวนการส่งผ่านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น บริบทเหล่านี้ยิ่งส่งผลทำให้คนในสังคมให้คุณค่ากับวัฒนธรรม ประเพณีที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา ซึ่งในกระบวนการส่งผ่านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่พบเห็นในงานวิจัยชิ้นนี้นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 เป็นการอนุรักษ์สืบทอดชุดการแสดงแบบดั้งเดิม รูปแบบที่ 2 เป็นการดัดแปลงรูปแบบการเล่นพื้นบ้านและยกระดับให้มีความงดงามมีแบบแผนในการแสดงออก รูปแบบที่ 3 เป็นชุดการแสดงที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ อันแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ได้เรื่อยๆ หากจะหยุดนิ่งแล้ว ถูกบันทึกสืบทอดต่อกันมาเพียงอย่างเดียว ซึ่งกระบวนการคิดและสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่นี้ทำขึ้นเพื่อให้นาฏศิลป์มีความสร้างสรรค์ แปลกใหม่ และน่าสนใจสำหรับผู้ชมในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ดังนั้นหากพิจารณานาฏศิลป์ในบทบาทของการเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์แล้ว สามารถนับได้ว่านาฏศิลป์เป็นสื่ออีกหนึ่งประเภทที่สามารถถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังเช่นจากกรณีศึกษา และจากงานวิจัยยังพบว่า นาฏศิลป์เป็นสื่อที่ต้องผ่านกระบวนการออกแบบและสร้างสรรค์ไม่ต่างจากสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทอื่นๆ กระบวนการสร้างสรรค์และปรับปรุงชุดการแสดง

นาฏศิลป์นี้จัดเป็นกระบวนการออกแบบและปรับปรุงสาร (message design) ให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่กระบวนการคัดสรรชุดการแสดงเพื่อนำมาจัดแสดงภายในงานนั้น เป็นการพิจารณาแง่มุมและประเด็นเนื้อหาสาระที่ต้องการจะนำเสนอ กระบวนการเหล่านี้เป็นหนึ่งกระบวนการสำคัญในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ที่นักประชาสัมพันธ์จะต้องมีการวางแผนและให้ความสำคัญรวมทั้งการศึกษาทำความเข้าใจในพฤติกรรมและความสนใจของกลุ่มเป้าหมายที่เปลี่ยนไป เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนากระบวนการสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

Abstract

The research *Thai Traditional Dance: A Media for Promoting and Disseminating Thai Culture in ASEAN Community* aims to study and compare the way in which the Thai Ministry of Culture and Chanthaburi Traditional Dancing College use Thai traditional dance to publicize and distribute Thai culture to ASEAN Community. Moreover, it analyzes the motivation driving the Ministry of Culture and Chanthaburi Traditional Dancing College to choose the traditional dance as a tool to publicize Thai culture during June 2013 to June 2014. This research is based on a qualitative method including a documentary review, an electronic media analysis, and an in-depth interview with experts and representatives from organizations that handle traditional performances. These informants are from the Ministry of Culture and Traditional Dancing College.

Result of the study shows that using Thai traditional dance to publicize and distribute Thai culture among ASEAN Community must have been considered and chosen by experts and professionals depending on variety and appropriateness of the occasion. According to the case study of this research, the expertise team who considered the properness of the performance is Bunditpatanasilpa Institute and Traditional Dancing College. The selected performance must be able to share and expose Thainess through performance features including costume, performance mechanisms, music, and dancing steps and styles. In this matter, each performance has its uniqueness and expresses Thainess in a different way. Additionally, the research found that using Thai traditional dance, which

is the cultural heritage, as a mechanism to advertise also provides a hidden agenda where the country is able to negotiate and exercise its power at the international level. This causes the well-equipped performance that is completely full of acting features including costume and music. The costume and music have to reflect the beauty and distinctiveness of Thai culture as well as encourage the country image. And at the same time, the performance must have also been mixed with the localness in order to create an exchange and learning of way of living and similar culture between member countries within ASEAN. As a result, this will build the sense of closeness and bring a positive relation between nations.

On the other hand, the research further pointed that Thai traditional dance still have an important role from time to time. With its unique identity and qualification, Thai traditional dance is another significant factor driving Thai identity. Since Thailand is a high context culture country and consists of cultural identity transferring process from generations to generations, it makes the people value their culture and tradition. Cultural identity transferring process through the case study of this research can be categorized into three types, that is, an original performance conservation, an applied local performance with more beauty and customization, and a new organized performance identifying that culture and tradition can always be created and shaped. The new idea and culture make Thai traditional dance more creative, new, and interesting to the audiences. Perhaps, Thai traditional dance is another tool that can entirely transfer and publicize national culture, particularly to publicize Thailand as the case study shows. The research also points out that Thai traditional dance has to be designed as well as acts as publicizing tools. The creating and developing process is considered as designing process and developing message to match the target audiences. This process is prominent in which the PR person needs to plan and gives the priority as well as study and understand the behavior and interest of diverse groups of target audience. The understandings will, therefore, benefit communication process improvement to the most effectiveness.

ที่มาและความสำคัญ

ปี 2558 เป็นช่วงเวลาที่ยุโรปประเทศสมาชิกของประชาคมอาเซียน อันได้แก่ ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน เวียดนาม ลาว กัมพูชา และ เมียนมา อยู่ระหว่างดำเนินงานเพื่อจัดเตรียมแผนการพัฒนาและเตรียมความพร้อม ให้ทุกภาคส่วนเกิดความรู้ความเข้าใจถึงที่มา วัตถุประสงค์และประโยชน์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากแผนการรวมกลุ่มกันของกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน โดยในช่วงของการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการนี้ นอกจากการเตรียมความพร้อมให้คนในชาติแล้ว ระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกด้วยกันเองก็เริ่มมีการศึกษา หาข้อมูล และทำความรู้จักประเทศสมาชิกอื่นๆ มากขึ้น ผ่านกิจกรรมต่างๆ อาทิ การจัดงานประชุมในระดับกลุ่มผู้นำประเทศเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานะทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน สำหรับประเทศไทยเอง ก็มีการเตรียมความพร้อม โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง น้อมรับนโยบายการเตรียมความพร้อมมาจากรัฐบาล เพื่อนำมาวางแผนและ ปรับใช้นโยบายให้เข้ากับแผนการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่และระดับการเตรียมความพร้อมที่แตกต่างกันไป

ท่ามกลางกระแสการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างๆ นี้เอง กระทรวงวัฒนธรรมนับได้ว่าเป็นหนึ่งในหน่วยงานหลักที่รับบทบาทหน้าที่ในการจัดเตรียมความพร้อมให้แก่คนในชาติ และสานสร้างความสัมพันธ์เพื่อส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างชาติสมาชิก โดยมีแผนการดำเนินงาน ที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมอันหลากหลาย อาทิ การผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และการรณรงค์การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างชาติสมาชิก เป็นต้น นอกจากนี้ กระทรวง วัฒนธรรมยังทำหน้าที่เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ความเป็นไทยให้สมาชิกในกลุ่ม อาเซียนได้รู้จัก อีกทั้งการวางแผนการสื่อสารเพื่อพัฒนาภาพลักษณ์ชาติไทย ไปสู่สากล โดยที่ผ่านมามหาวิทยาลัยวัฒนธรรมได้ร่วมมือกับหน่วยงานภายใต้การกำกับ ดูแล ได้แก่ กรมศิลปากร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ในเครือ จัดกิจกรรมต่างๆ มากมายเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศ สมาชิกในอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมพิเศษ การจัดทำสื่อเฉพาะกิจ การ จัดการแสดงเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งจากการตั้งข้อสังเกตพบว่า ท่ามกลางการจัดกิจกรรมอันหลากหลายนี้ นาฏศิลป์จัดเป็นหนึ่งในสื่อหลักที่ถูกนำ มาใช้เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมอยู่บ่อยครั้ง ด้วยคุณลักษณะ เฉพาะตัวของสื่อนาฏศิลป์ที่สามารถส่งผ่านข้อมูลและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ เป็นอย่างดี ผ่านองค์ประกอบทางการแสดง หรือที่เรียกว่า “นาฏยลักษณ์” อาทิ

เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง ดนตรี ประกอบกับการใช้ภาษาท่าทางของนาฏศิลป์ ที่ใช้สีหน้าและภาษากาย เป็นช่องทางหลักในการสื่อสารและถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกไปยังผู้ดูผู้ชม ประกอบกับท่วงทำนองบทเพลงประกอบการแสดงที่แฝงเอกลักษณ์อย่างไทย องค์ประกอบทางการแสดงเหล่านี้เอง ที่เมื่อถูกนำมาถ่ายทอดร่วมกันใน 1 ชุดการแสดงแล้วนั้น นับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งรูปแบบการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ตัวตนความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการบอกเล่าอธิบายออกมาเป็นคำพูด นาฏศิลป์จึงเป็นสื่อที่สามารถถกกรอบอุปสรรคทางด้านภาษาออกไปได้เป็นอย่างดีเมื่อต้องมีการสื่อสารในระดับนานาชาติ

เอกลักษณ์และความน่าสนใจของนาฏศิลป์ในแง่มุมของการสื่อสารนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะทำศึกษานาฏศิลป์ในบทบาทของการเป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย โดยได้หยิบยกงานอาเซียนสดุดีอัครศิลปิน งานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี ซึ่งจัดโดยกระทรวงวัฒนธรรมและงาน International Music and Dance 2013 ที่จัดขึ้นโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ จันทบุรี มาเป็นกรณีศึกษาถึงแนวทางการพิจารณาคัดเลือกชุดการแสดง ซึ่งแน่นอนว่าทั้ง 3 งานนี้ใช้การแสดงนาฏศิลป์เป็นหนึ่งในกิจกรรมหลักเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย รวมทั้งเพื่อสร้างบรรยากาศของงานให้น่าสนใจ สนุกสนาน ครื้นเครง โดยแต่ละงานจะมีการเลือกใช้ชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่มีความเหมือนและแตกต่างกันไป แต่มีเป้าหมายเดียวกันคือ เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยให้แก่บุคคลทั่วไปและสมาชิกอาเซียนที่มาร่วมงาน

ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจึงได้วางวัตถุประสงค์การวิจัยที่จะทำการศึกษาถึงแนวทางในการใช้นาฏศิลป์เป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่ประชาคมอาเซียน ของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี โดยตั้งข้อสงสัยว่า ทั้งสองหน่วยงานมีแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกชุดการแสดงเพื่อการสื่อสารวัฒนธรรมความเป็นไทยออกไปอย่างไร และเพราะเหตุใดจึงเลือกใช้สินาฏศิลป์เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร อีกทั้งเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการพิจารณาคัดเลือกชุดการแสดงของทั้งสองหน่วยงาน อันได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแนวทางในการใช้สินาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียนของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

2. เพื่อศึกษาถึงเหตุผลที่กระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์เลือกใช้สื่อ นาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียน

ขอบเขตการศึกษา

เพื่อให้การหาคำตอบของประเด็นการวิจัยเรื่อง *นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียน* มีความรัดกุม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยพิจารณาด้านข้อมูลและศึกษากิจกรรม การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยโดยการใช้การแสดงนาฏศิลป์ ในเวทีที่มีการรวมกลุ่มกันของประเทศสมาชิกอาเซียน ณ ประเทศไทย ตั้งแต่ 3 ประเทศ ขึ้นไป ซึ่งจัดขึ้นโดย 2 องค์กร ได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรม และวิทยาลัยนาฏศิลป์ จันทบุรี ระหว่างเดือนมิถุนายน 2556 ถึงเดือนมิถุนายน 2557

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยเรื่อง *นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย* ผู้วิจัยได้เลือกใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

(1) ความหมายและบทบาทของนาฏศิลป์ไทย

ญานิศา บุญประสิทธิ์ (2556) ได้กล่าวถึงความหมายและบทบาทของ นาฏศิลป์ไทยไว้ว่า นาฏศิลป์เป็นศิลปะการแสดงโดยการร่ายรำเป็นรูปแบบของการแสดงที่พบได้ในทุกชาติทุกวัฒนธรรม และมีการสืบสานตกทอดมาตั้งแต่ยุคอดีต จนถึงปัจจุบันศิลปะการแสดงแขนงนี้ยังคงสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป จากการถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ และมีรูปแบบการแสดงที่มีความหลากหลายมากขึ้น อาทิ การแสดงนาฏศิลป์ไทยตามชนบะเรียบแบบแผนอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม การแสดงนาฏศิลป์แบบประยุกต์ ที่นำกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่มาปรับให้เข้ากับรูปแบบการแสดงแบบนาฏศิลป์แบบดั้งเดิม เป็นต้น นอกจากนาฏศิลป์จะเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชาติแล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่อื่นๆ ซึ่งน่าสนใจและมีความหลากหลายในการนำนาฏศิลป์ไปใช้ ดังที่สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) ได้กล่าวไว้ใน *นาฏศิลป์ปริทรรศน์* ว่า บทบาทของนาฏศิลป์ในที่นี้หมายถึง การพิจารณาว่านาฏศิลป์มีส่วนอย่างไรบ้างในชีวิตของมนุษย์ ทั้งที่เป็นกิจกรรมส่วนตัว และส่วนรวม ตั้งแต่อดีตมนุษย์ใช้นาฏศิลป์เป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิตทั้งในเวลาปกติและในโอกาสพิเศษอยู่ตลอดเวลา ทำให้สามารถแยกลักษณะบทบาทของนาฏศิลป์ได้เป็น 12 ประเภท ได้แก่ บทบาทหน้าที่ในการสื่อสาร การสังสรรค์ การบันเทิงเพื่อคนอื่น พิธีกรรม การออกกำลังกาย การพ่อนรำในพิธีกรรม การเผยแพร่

เอกลักษณ์ การรักษาเอกลักษณ์ของชาติหรือชุมชน การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ การศึกษาเครื่องอุปโภคเฉพาะชนชั้น และการบันเทิงเฉพาะตน

ทั้งนี้ แต่ละบทบาทของนาฏศิลป์ข้างต้นดังกล่าว ใช่ว่าต้องเลือกใช้นาฏศิลป์ ด้วยวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงในบทบาทใดบทบาทหนึ่งเท่านั้น ด้วยบทบาทบางประการของนาฏศิลป์ยังไม่อาจแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด และจากบทบาทที่หลากหลายของนาฏศิลป์นี้เอง ที่ส่งผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ยังคงพิจารณาเลือกใช้ชุดการแสดงนาฏศิลป์เป็นสื่อเพื่อนำเสนอคุณค่าและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย ทั้งๆ ที่ปัจจุบันมีช่องทางในการสื่อสารอยู่มากมาย

(2) ความหมายและองค์ประกอบของนาฏยลักษณ์

ในส่วนของความหมายและองค์ประกอบของนาฏยลักษณ์นี้ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) ได้อธิบายไว้ใน *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์* ว่า นาฏยลักษณ์หมายถึง ลักษณะของนาฏยศิลป์สกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะ นาฏยลักษณ์เป็นเครื่องบ่งชี้รูปแบบ โครงสร้าง เนื้อหา และวิธีการที่ทำให้เห็นความแตกต่างของการแสดงชุดต่างๆ จึงสามารถแยกแยะและนำเอาลักษณะเฉพาะออกมาให้ปรากฏชัดเจน นาฏยลักษณ์ สามารถแบ่งการแสดงออกของนาฏยศิลป์ออกเป็น 4 ส่วนหลักๆ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดง ดนตรี การแสดง โดยแต่ละชุดการแสดงจะมีลักษณะเฉพาะของนาฏยลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ทำให้ง่ายต่อการจดจำ โดยผู้ชมสามารถพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของเครื่องแต่งกาย รูปแบบการแสดง วัสดุ สี จากอุปกรณ์การแสดงต่างๆ รวมทั้งท่วงทำนองของดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละชุดการแสดง องค์ประกอบเหล่านี้เองที่ทำให้ชุดการแสดงของแต่ละชาติมีความสวยงามโดดเด่นจากเอกลักษณ์เฉพาะตัว หากพิจารณาในแง่ของการสื่อสาร องค์ประกอบเหล่านี้เป็นสื่อที่บ่งบอกถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ที่ถูกถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวผ่านนาฏยลักษณ์ออกมา

(3) แนวคิดเรื่องการประเพณีประดิษฐ์ (The Invention of Tradition)

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551) ได้อธิบายแนวทางในการเลือกสรรของ อีริค ฮอบส์บอว์ม (Eric Hobsbawm) ไว้ใน *สายธารแห่งนักคิด ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา* ว่า ชาติเป็นรูปแบบหนึ่งของ ประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) ซึ่งเป็นอุดมการณ์ชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้น และผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่ในสังคมสมัยใหม่ โดยสังคมจะทำการเลือกสรรรูปแบบ วัฒนธรรม ประเพณี วัตถุ หรือพิธีกรรมบางอย่างจากสังคมอดีตมาสื่อสารและตีความใหม่ เพื่อเป้าหมายการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (sense of belonging) เพื่อสร้างความชอบธรรมในอำนาจของชนชั้นปกครองและเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคมร่วมกัน ทั้งนี้โดยปกติแล้ว ความเป็นชาติจะได้รับการประดิษฐ์

ขึ้นโดยปัญญาชนของกลุ่มชนชั้นนำทางวัฒนธรรม (the cultural elite) เพื่อเป็นการควบคุมให้มวลชนเกิดสำนึกคล้อยตามความคิด โลกทัศน์ และอุดมการณ์ของคนกลุ่มนี้ มากกว่าจะเป็นความพยายามย้อนกลับไปค้นหาความหมายที่แท้จริงของประเพณีในแบบดั้งเดิม

กรอบแนวคิดเรื่องประเพณีประดิษฐ์ จะเป็นกรอบในงานวิจัยชิ้นนี้ ให้ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงที่มาและแนวคิดในการออกแบบชุดการแสดง รวมทั้งวัตถุประสงค์ที่อยู่เบื้องหลังการนำเอาชุดการแสดงต่างๆ มาใช้เพื่อการนำเสนอวัฒนธรรมไทยให้ปรากฏสู่สายตาประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

(4) ทฤษฎีประเพณีแห่งการเลือกสรร (Tradition of Selection)

กระบวนการเลือกสรรชุดการแสดงใดๆ ก็ตาม มาใช้เพื่อการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมต่อหน้าแขกบ้านแขกเมืองนั้น ชุดการแสดงเหล่านั้นจะต้องผ่านกระบวนการเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดีว่า มีความสวยงามและเหมาะสมที่จะใช้แสดงต่อหน้าผู้ชมทั้งหลาย

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551) ได้อธิบายแนวคิดประเพณีในการเลือกสรรของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) ไว้ว่า ผู้คนในสังคมจะมีกระบวนการจัดระบบและจัดลำดับความสำคัญของวัฒนธรรมทั้งหลายไว้ และเนื่องจากในทุกวันและในชีวิตประจำวันของคนเรา มีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่” (lived culture) แต่ประเพณีในการเลือกสรรนี้เองที่จะทำหน้าที่คัดเลือกให้เฉพาะบางวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะคงอยู่และสืบทอดต่อไป กลายเป็น “วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้” (recorded culture) และที่สำคัญประเพณีในการเลือกสรรนี้มักมีผลประโยชน์บางอย่างแอบแฝงอยู่เบื้องหลังเสมอ เช่น ผลประโยชน์ทางชนชั้น ผลประโยชน์ทางสุนทรีย์ หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมือง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ วิลเลียมส์จึงได้ย้ำว่า ทุกครั้งที่เราวิเคราะห์กระบวนการผลิต/ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural production/reproduction) ที่ได้ผ่านประเพณีในการเลือกสรรมาแล้วนั้น ต้องถามเสมอว่า มีวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ถูกคัดเลือกเพื่อสืบทอดไว้และกระบวนการคัดเลือกลักษณะนั้นทำอย่างไร และทำไมวัฒนธรรมดังกล่าวจึงได้ผ่านการผลิตซ้ำ

(5) การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Public Relations)

วิรัช ลิธวิรัตน์กุล (2526) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้ว่า เป็นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์ความเข้าใจร่วมกัน ทั้งภายในประเทศและระดับระหว่างประเทศ โดยในการ

ดำเนินงานเพื่อการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น มีลักษณะขอบข่ายงานที่หลากหลายซึ่งจำเป็นต้องใช้รูปแบบของการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่สถาบันชาติ (image of nations) ซึ่งในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในระดับชาติได้นั้น ราฟ เทนซ์ และลิซ เยโอแมนส์ (Ralph Tench and Liz Yeomans, 2006) ได้อธิบายไว้ว่า การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่สถาบันชาติ เป็นกระบวนการต้องอาศัยระยะเวลาในการปลูกฝังและบ่มเพาะให้เกิดขึ้น โดยอาศัยแผนการประชาสัมพันธ์และเนื้อหาในลักษณะชวนเชื่อและสร้างภาพลักษณ์อันดีให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มนักลงทุน นักท่องเที่ยว รวมทั้งความเชื่อมั่นทางด้านนโยบายภาครัฐ ซึ่งรูปแบบในการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน ดังรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1: รูปแบบการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ประเด็น	กิจกรรม การประชาสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ	วัตถุประสงค์
ด้านการท่องเที่ยว	Destination Branding สร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว	เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และกระตุ้นการท่องเที่ยว
นโยบายด้านเศรษฐกิจ	สร้างความเชื่อมั่นทางด้านนโยบายด้านเศรษฐกิจ	เพื่อดึงดูดนักลงทุน สร้างโอกาสด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจ
ด้านวัฒนธรรม	การสานสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม	ส่งเสริมด้านการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ภาษา การศึกษา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้น
นโยบายด้านการต่างประเทศ	การทูตสาธารณะ	การสร้างความเข้าใจร่วมกันด้านนโยบาย เป้าหมาย
นโยบายด้านการทหาร	โฆษณาชวนเชื่อการบริหารจัดการการรับรู้	ความพยายามในการใช้อำนาจการบีบบังคับ การแสดงให้เห็นถึงพลังในการควบคุมดูแล

ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการสื่อสารระหว่างประเทศ ผู้ดำเนินงานจะต้องมีการเรียนรู้ทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมายที่เราจะสื่อสารด้วย และควรจะต้องเป็นในรูปแบบการสื่อสารสองทางเสมอ เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของการสื่อสารภายใต้โครงการนั้นๆ และจากตารางจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ที่ได้รับการยอมรับ ดังนั้น นาฏศิลป์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม จึงนับได้ว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารไม่น้อยไปกว่าสื่ออื่นๆ หากพิจารณาภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่เอกลักษณ์และความงดงามทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของชาติไทย โดยแนวทางการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศนี้เอง จะถูกใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ว่าวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างไรในการประชาสัมพันธ์ความเป็นไทยให้กลุ่มเป้าหมายในระดับนานาชาติได้รับรู้

(6) วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

รฐาปณีย์ สังสิทธิวงศ์ (2552) ศึกษาเรื่อง *โซน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย* เพื่อศึกษาพัฒนาการของการแสดงโซนในฐานะศิลปะประจำชาติและสื่อวัฒนธรรมไทย ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมร่วมสมัย โดยเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หนังสือตำราวิชาการคำบอกเล่า การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ สื่อนวัตกรรม วิดีทัศน์การแสดง และงานศิลปะที่เกี่ยวข้องทุกแขนง ดำเนินการโดยวิธีการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีผลการศึกษาที่พบว่าเนื่องจากโซนเป็นการแสดงขั้นสูงของไทย เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงโซนจึงต้องทำหน้าที่ทั้งในฐานะศิลปะประจำชาติและยอมรับการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับบริบทของสังคมร่วมสมัย และจากการแลกเปลี่ยนและหมุนเวียนของวัฒนธรรมจากบริบทสังคมร่วมสมัย ที่ส่งผลต่อรูปแบบการแสดงที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านของกระบวนการเล่น องค์ประกอบ วัตถุประสงค์ของการจัดการแสดงและโอกาสในการแสดง และสืบเนื่องจากการที่โซนถือเป็นศิลปะทางการแสดงที่มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติหลากหลายแขนงด้วยกัน ภาครัฐจึงควรปลูกฝังให้เยาวชนคนไทยทุกคนได้ตระหนักว่าโซนเป็นศิลปะประจำชาติไทยและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความงดงาม มีบทบาทต่อสังคมไทย และมีคุณค่าอย่างมหาศาล

ธรรมจักร พรหมพวย (2549) ทำวิจัยเรื่อง *การรับรู้เชิงสุนทรียะและการตีความหมายภาษาท่ารำในนาฏยศิลป์ไทย* โดยศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมและกระบวนการสื่อความหมายของภาษาท่ารำ และวิธีการใช้ภาษาสำหรับการแสดงแต่ละประเภท รวมถึงศึกษาการรับรู้และทำความเข้าใจความหมายของภาษาท่ารำจากกลุ่มผู้ชม ณ โรงละครแห่งชาติ และโรงละครศศิการ์เดนท์

เรียเตอร์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งเลือกใช้มุมมองทางความคิดทั้งจากสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่ออธิบายลักษณะของนาฏศิลป์ไทยและรูปแบบการสื่อสาร รวมทั้งสำรวจปฏิบัติการรับรู้และตีความหมายของกลุ่มผู้ชมประเภทต่างๆ ที่มีต่อภาษาท่ารำเมื่อชมนาฏศิลป์ไทย โดยใช้เครื่องมือการสังเกตการณ์ และจัดทำแบบสำรวจจากกลุ่มผู้ชมที่ชมการแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ และโรงละครศศิการต์เดนทีเรียเตอร์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาท่ารำมีลักษณะเชิงภาษาที่ถูกกำหนดด้วยไวยากรณ์วัฒนธรรมการชมการแสดงของคนไทยมีลักษณะปราศจากพิธีการ และผู้ชมมุ่งเน้นการได้เห็นทักษะและของผู้แสดงมากกว่าเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง ส่วนในกระบวนการสื่อความหมายของนาฏศิลป์ไทยนั้น สามารถแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ วิธีถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ปรากฏเป็นกระบวนการถ่ายทอดท่ารำในการเรียนการสอน และวิธีถ่ายทอดในตัวของการแสดงที่มีกระบวนการสื่อสารที่ซับซ้อนกว่า การแสดงนาฏศิลป์นับเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้สร้างและผู้ชม เพื่อให้เกิดความสุขและความเข้าใจในการชมการแสดง ดังนั้นการชมนาฏศิลป์ไทยจึงต้องมองย้อนลึกไปถึงเบื้องหลังของการสร้างสรรค์ชุดการแสดงนั้นๆ ด้วยเสมอ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง *นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยบนเวทีประชาคมอาเซียน* เป็นการศึกษาถึงแนวทางในการใช้สื่อนาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์ของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี โดยเปรียบเทียบถึงรูปแบบการใช้สื่อนาฏศิลป์ของทั้ง 2 องค์กรว่า มีการใช้นาฏศิลป์เป็นสื่อในรูปแบบที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และเหตุใดองค์กรดังกล่าวจึงเลือกใช้สื่อนาฏศิลป์ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อันประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เพื่อให้เข้าถึงรายละเอียดข้อมูลที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ตัวแทนจากกระทรวงวัฒนธรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดเตรียมชุดการแสดงในงานอาเซียนร่วมใจเกิดไต้หวัน งานอาเซียนสดุดีอัครศิลปิน และงาน International Music and Dance 2013 รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง *นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียน* ดังที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (analytical description) โดยแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาและเปรียบเทียบแนวทางในการใช้นาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียนของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์

งานวิจัยเรื่อง *นาฏศิลป์: สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียน* ได้ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางในการใช้นาฏศิลป์เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยที่เป็นไปตามหลักและแนวทางในการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตามที่ราฟ เทนซ์ และลิช เยโอแมนส์ (Tench and Yeomans, 2006) ได้กล่าวไว้ว่า การประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว ด้านนโยบายทางเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม นโยบายด้านการต่างประเทศ และนโยบายด้านการทหาร เป็นต้น โดยผลจากการเก็บข้อมูลได้ชี้ให้เห็นได้ชัดว่าการหยิบยกประเด็นทางด้านศิลปวัฒนธรรมมาใช้ในการประชาสัมพันธ์นั้น จัดเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่ได้รับการยอมรับในการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ เพื่อนำเสนอเอกลักษณ์ และสร้างจุดยืนที่โดดเด่นไม่เหมือนใครในระดับนานาชาติ ด้วยคุณสมบัติของวัฒนธรรมที่เป็นการนำเสนอผลผลิตความงดงามของศิลปะ ภูมิปัญญาประจำชาติ และกระบวนการในการส่งผ่านสารของสื่อเหล่านี้ เป็นวิธีการที่นุ่มนวลและมีศิลปะ เช่น การถ่ายทอดเอกลักษณ์และความงดงามผ่านงานจิตรกรรม สถาปัตยกรรม อาหาร ดนตรี และการแสดง เป็นต้น ทำให้ผู้รับสารไม่ว่าจะเป็นชนชาติไหน ใช้ภาษาอะไร ในการสื่อสารก็ตาม ก็สามารถเสพยอรรถรสของชิ้นงานได้ผ่านอวัจนภาษาต่างๆ ที่สื่อสารผ่านชิ้นงาน อาทิ การออกแบบ ท่วงทำนองเพลง เครื่องดนตรี สีสน การแต่งกาย ที่นำเสนอออกมา และประการสำคัญ สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่ช่วยสร้างสุนทรียะทางอารมณ์ สร้างบรรยากาศที่ดีให้กับงาน ดังนั้นกิจกรรมการสานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อาจเต็มไปด้วยข้อถกแถลงทางการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร หากมีการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็น “จิ๊กซอร์” ตัวสำคัญในการสานสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นแล้วนั้น ย่อมสร้างบรรยากาศความเป็นมิตรให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาคมอาเซียนที่มีความเชื่อมโยงและความ

คล้ายคลึงกันบางประการทางวัฒนธรรม ที่สามารถรับรู้ได้ผ่านจุดสัมผัส (touch point) ทางวัฒนธรรมต่างๆ และหนึ่งในนั้นคือ ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ หลายประเทศที่เป็นบ้านใกล้เรือนเคียงกับประเทศไทย อย่าง ลาว เมียนมา และกัมพูชา จะเห็นได้ชัดว่ามีศิลปะการแสดงนาฏศิลป์บางชุดที่คล้ายคลึงกับไทย ดังนั้นในกระบวนการเลือกชุดการแสดงเพื่อนำมาใช้จัดแสดงภายในงานสำคัญระดับประเทศนั้น จึงต้องเป็นไปเพื่อการแสดงความเป็นมิตร แสดงถึงสายสัมพันธ์ที่มีต่อกันและวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน อันจะช่วยเสริมสร้างความประทับใจและภาพลักษณ์อันดีให้เกิดขึ้นกับชาติ มากกว่าการช่วงชิงพื้นที่ความสนใจและความโดดเด่นจากชาติอื่นๆ

1.1 เกณฑ์และความเหมาะสมในการเลือกชุดการแสดง

ในการพิจารณาเกณฑ์และความเหมาะสมของชุดการแสดงที่นำมาจัดแสดงภายในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี และงานอาเซียนสุดดีศรีศิลปิน ที่จัดขึ้นโดยกระทรวงวัฒนธรรม และงาน International Music and Dance 2013 จัดขึ้นโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรีนั้น จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีหน้าที่จัดเตรียมชุดการแสดงของทั้งสามงาน พบว่า มีแนวทางในการพิจารณาความเหมาะสมของชุดการแสดงที่คล้ายคลึงกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 เกณฑ์และความเหมาะสมในการเลือกชุดการแสดงของกระทรวงวัฒนธรรม

กิจกรรมพิเศษของกระทรวงวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยสนใจนำมาเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ ประกอบไปด้วย 2 กิจกรรมได้แก่ งานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี และงานอาเซียนสุดดีศรีศิลปิน ทั้งสองงานนี้จัดขึ้นในช่วงเดือนสิงหาคมและธันวาคม ปี 2556 ตามลำดับ โดยงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินีมีวัตถุประสงค์ในการจัดงานเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และงานอาเซียนสุดดีศรีศิลปินมีวัตถุประสงค์ในการจัดงานเพื่อเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งกิจกรรมพิเศษทั้งสองงานนี้ได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในงานมากมาย อาทิ การจัดแสดงนิทรรศการ การแสดงดนตรีและนาฏศิลป์เพื่อเฉลิมฉลองและเทิดทูนพระปรีชาสามารถของทั้งสองพระองค์ โดยที่ทั้งสองงานได้มีการเชิญตัวแทนจากประเทศสมาชิกในอาเซียนมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในงานด้วย รวมทั้งได้จัดให้มีการนำเอาชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนมาจัดแสดงร่วมกัน เพื่อนำเสนอความงดงามของเครื่องแต่งกาย ภาษา และดนตรี และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกัน โดยในการเตรียมความพร้อมในเรื่องชุดการแสดงนาฏศิลป์สำหรับทั้งสองงานนี้ กระทรวงวัฒนธรรมได้มอบหมายให้สำนักความสัมพันธ์

ต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแล ทำหน้าที่ในการประสานงานและจัดเตรียมชุดการแสดงสำหรับทั้งสองงาน โดยที่ทางสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศเองก็ได้อาศัยเครือข่ายหน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน อันได้แก่ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ คอยให้ความช่วยเหลือในการจัดเตรียมชุดการแสดงที่เหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ

ในกระบวนการพิจารณาจัดเตรียมชุดการแสดงนาฏศิลป์นั้น เกณฑ์สำคัญอันดับแรกที่ผู้จัดเตรียมคำนึงถึงคือ แก่น (theme) และโจทย์ของงาน ดารุณี ธรรมโพธิ์ดล ผู้อำนวยการกองความสัมพันธ์ต่างประเทศ กระทรวงวัฒนธรรม ได้ให้ความเห็นถึงเกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมของชุดการแสดงให้มีความเหมาะสมกับแก่นและสถานที่ในการแสดงไว้ว่า “ขึ้นอยู่กับธีมขึ้นอยู่กับงาน หมายถึงว่า ถ้าเป็นงานที่เป็นงานทางการ สมมติว่าเป็นการประชุมระดับผู้นำ สิ่งที่เราไปนำเสนอมันก็ต้องมีความคลาสสิก มีความเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูง” (ดารุณี ธรรมโพธิ์ดล, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2557) ดังนั้น จากทัศนะที่ว่าแก่นและโจทย์ของงานคือหัวใจสำคัญในการจัดเตรียมชุดการแสดง ในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี และอาเซียนสุดดี้อัครศิลปิน กระทรวงวัฒนธรรมจึงเลือกแก่นว่าด้วยงานเทศกาลเป็นหลัก เพื่อสร้างสีสันและบรรยากาศของงานให้สนุกสนาน สามารถดึงดูดความสนใจจากกลุ่มเป้าหมายของงานได้ อันได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไปและชาวต่างชาติ รวมทั้งตัวแทนของชาติอาเซียนที่มาร่วมในงาน โดยในการจัดเตรียมชุดการแสดงนี้ กระทรวงวัฒนธรรมมอบหมายให้สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ในเครือ เป็นฝ่ายรับผิดชอบ หลังจากที่ได้รับการมอบหมายบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในครั้งนี้แล้ว สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ก็ได้จัดเตรียมชุดการแสดงโดยพิจารณาความเหมาะสมตามโจทย์ของงานเช่นกัน ดังนั้นชุดการแสดงภายในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี และอาเซียนสุดดี้อัครศิลปิน จึงแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ต้องมีกลุ่มชุดการแสดงที่มีความหมายเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (2) กลุ่มชุดการแสดงที่สื่อถึงความเป็นพื้นบ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศความสนุกสนานภายในงาน และเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มประเทศสมาชิก ดังนั้นจากการเก็บข้อมูลจึงสามารถสรุปได้ว่า แก่น โจทย์ และวาระโอกาสของงานเป็นเกณฑ์หลักที่นำมาใช้ประกอบการพิจารณาคัดเลือกชุดการแสดงให้มีความเหมาะสมกับงาน โดยจะพิจารณาพร้อมกับบรรยากาศและกลุ่มเป้าหมายที่จะมาร่วมงานเป็นสำคัญ

1.1.2 เกณฑ์และความเหมาะสมในการเลือกชุดการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

สำหรับการจัดชุดการแสดงภายในงาน International Music and Dance 2013 ผู้วิจัยพบว่า มีรายละเอียดในการจัดเตรียมชุดที่คล้ายคลึงกับงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินีและงานอาเซียนสตูดิโอครีเอทีฟ ซึ่งงาน International Music and Dance 2013 ที่จัดขึ้นโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรีนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียน/นักศึกษาสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการแสดงออกทางด้านศิลปวัฒนธรรม และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการและวิชาชีพ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน และที่สำคัญ เพื่อสนับสนุนการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ในกระบวนการจัดเตรียมชุดการแสดงสำหรับงาน International Music and Dance 2013 นั้น จะเน้นไปที่การสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทย และชาติสมาชิกที่มาร่วมงานเป็นหลัก โดยมีนาฏศิลป์เป็นสื่อกลาง ทางวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ได้จัดเตรียมชุดการแสดงนาฏศิลป์สำหรับใช้จัดแสดงภายในงานนี้ เป็นจำนวน 3 ชุด ได้แก่ การแสดงชุดเกรวีวิถีไทย กินรีร่อนออกชดชชาติรี และการแสดงโซนตอน “ยกรบ”

เกณฑ์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อการพิจารณาคัดเลือกชุดการแสดงภายในงาน International Music and Dance 2013 คือ กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทางวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรีมีความตั้งใจว่า ตัวแทนจากชาติสมาชิกประชาคมอาเซียนที่มาร่วมงานจะต้องสามารถเข้าถึงอรรถรสของการแสดงได้ แม้จะเป็นชาวต่างชาติต่างภาษาก็ตาม จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์สมเกียรติ ภูมิภักดิ์ รองผู้อำนวยการ วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการนี้ ได้ให้ความเห็นถึงแนวทางการคัดเลือกและจัดเตรียมชุดการแสดงภายในงานไว้ว่า “ตอนยกรบเป็นตอนหนึ่งที่ไม่มีความเจ๋ง เป็นบทที่ต๊อปเป็นท่ารำ เป็นศิลปะการแสดงถึงลีลาและศิลปะการต่อสู้ และก็โชว์เรื่องเครื่องประดับเครื่องแต่งกาย โชว์เรื่องของกระบวนการต่างๆ” (สมเกียรติ ภูมิภักดิ์, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2557) ดังนั้นด้วยลีลาการแสดงที่สามารถสื่อสารได้ด้วยท่าทางการแสดงออกของนักแสดงนั้น ทำให้การแสดงชุดนี้ชาวต่างชาติสามารถดูได้ โดยไม่ต้องตีความแปลภาษา นอกจากการแสดงโซนแล้ว ยังมีการแสดงอีก 2 ชุด ได้แก่ (1) การแสดงชุดเกรวีวิถีไทย เป็นชุดการแสดงที่ผู้จัดต้องการสร้างความรู้สึกสนุกสนาน และสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรมให้แก่ผู้ชมผ่านกลองอันเป็นองค์ประกอบหลักในการแสดง ดังคำสัมภาษณ์ว่า “ถามว่าแต่ละประเทศเขามีกลอง ฉะนั้นเวลาเขามานั่งดูเขาก็จะรู้สึกว่าการกลองนี้เหมือนบ้านเรา” (สมเกียรติ ภูมิภักดิ์, สัมภาษณ์,

3 พฤษภาคม 2557) และ (2) การแสดงกวีรื้อนอกชัตชาติรี ซึ่งได้รับเลือกให้จัดแสดงในงานครั้งนี้ด้วยเพื่อให้เห็นชาติสมาชิกเห็นถึงความหลากหลายและจินตนาการในการสร้างสรรค์ชุดการแสดงของคนไทย

1.2 การสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดง

สำหรับการสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงนาฏศิลป์นั้น จากการเก็บข้อมูลพบว่า ในแต่ละชุดการแสดงนาฏศิลป์จะมีองค์ประกอบของชุดการแสดงที่สามารถนำเสนอวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทยออกไปได้ในลักษณะที่แตกต่างกัน อันเป็นการถ่ายทอดผ่านอากัปกิริยาท่ารำนองนักแสดงชุดเครื่องแต่งกาย ดนตรี และอุปกรณ์ประกอบการแสดง ซึ่งสามารถสรุปเป็นผลการศึกษาในประเด็นการสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 การสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงของกระทรวงวัฒนธรรม

การสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงของกระทรวงวัฒนธรรมนั้น ประกอบด้วยเนื้อหาที่แฝงอยู่ในรูปแบบการแสดงที่หลากหลายซึ่งมีกระบวนการคัดเลือกและพิจารณาชุดการแสดงให้มีความเหมาะสมกับโจทย์และแก่นของงาน โดยมีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ในเครือเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาคัดเลือกและจัดเตรียมชุดการแสดงที่เหมาะสม โดยภายในงานอาเซียนสดุดีอัครศิลปิน และงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินีนั้น ได้มีการพิจารณาเลือกใช้ชุดการแสดงที่มีความหลากหลายเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ความเป็นไทยในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากทุกชุดการแสดงสามารถสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยออกมาได้ในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่างชุดการแสดงดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2: แสดงการสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงของกระทรวงวัฒนธรรม

งานอาเซียนร่วมใจเกิดไต้หวัน (จัดโดยกระทรวงวัฒนธรรม)	
ตัวอย่างชุดการแสดง	การสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดง
1. ชุดการแสดงไทยพระราชนิยม ที่มา: http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=rouenrarai&month=06-12-2012&group=20&gblog=17	สื่อสารถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของไทย ว่าในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลาย เครื่องแต่งกายของสตรีไทยมีรายละเอียด พัฒนาการ และความงดงามอย่างไรบ้าง ในส่วนของท่ารำชุดการแสดงชุดไทยพระราชนิยมนี้ ก็ได้นำเสนอลีลา ท่าทางการเคลื่อนไหว อันอ่อนช้อยงดงาม อันเป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่ไม่มีชาติใดเหมือน
2. ชุดการแสดงระบำปัทมชาติ ที่มา: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=angthong-college&group=1	นัยสำคัญของการแสดงชุดนี้อยู่ที่ดอกบัวหลวง เป็นตัวแทนที่สื่อถึงความดีงาม และมีการใช้จำนวนผู้แสดงที่เป็นจำนวนเลขมงคล 9 คน อันสื่อถึงองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถว่าทรงเป็นองค์พระราชินีในรัชกาลที่ 9
3. ชุดระบำเกรวีวิถีไทย ที่มา: ซีดีบันทึกการแสดงภายในงานอาเซียนร่วมใจเกิดไต้หวัน	สื่อสารให้เห็นถึงอีกแง่มุมของวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทย ได้เห็นลักษณะนิสัย ที่มีความสุขสนุกสนานรื่นเริง ผ่านการแสดงโดยมีกลองเป็นอุปกรณ์หลักในการแสดง นอกจากนี้ ยังเป็นการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์กลอง อันเป็นสินค้า OTOP ของอำเภอปากไมก จังหวัดอ่างทองไปในคราวเดียวกัน

งานอาเซียนสตูดิโอศิลปนิพนธ์ (จัดโดยกระทรวงวัฒนธรรม)	
ตัวอย่างชุดการแสดง	การสื่อสารวัฒนธรรม และความเป็นไทยผ่านชุดการแสดง
1. การแสดงชุดสักการะเทวราช ที่มา: ภาพถ่ายโดยชาญชัย สอิ่งทอง	การสื่อสารของการแสดงชุดนี้เน้นนำเสนอความสวยงามของชุด รวมทั้งดนตรีที่ไพเราะและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อันเป็นการผสมผสานดนตรีแบบสมัยใหม่เข้าไป เพื่อสร้างความไพเราะและแสดงถึงความยิ่งใหญ่ และมีกลิ่นอายของความเป็นราชสำนักในยุคสมัยอยุธยา
2. ระบายแกลงเกี้ยววาทย์ ที่มา: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrrai&month=02-2013&date=16&group=20&gblog=26	การแสดงชุดนี้มุ่งนำเสนอวัฒนธรรมพื้นบ้านทางภาคใต้ของไทย ผ่านชุดการแต่งกายได้ออกแบบขึ้นใหม่ โดยยึดลักษณะการแต่งกายของบุรุษและสตรีไทยมุสลิมภาคใต้ และท่วงท่าของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ที่ใช้ประกอบการแสดงลิเกป่า
3. ฟ้อนขันดอก ที่มา: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrrai&month=11-2011&date=29&group=16&gblog=17	การแสดงชุดนี้ต้องการนำเสนอวัฒนธรรมพื้นบ้านทางภาคเหนือของไทย โดยเป็นการนำเสนอผ่านเครื่องแต่งกายที่สวยงามและดนตรีอย่างชาวเหนือ รวมทั้งการใช้เนื้อเพลงเกี่ยวกับการสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทย

นอกจากการแสดงที่ได้ยกตัวอย่างมาบางส่วนแล้ว ภายในงานอาเซียนสตูดิโอครีเอทีฟยังมีนักแสดงที่ชาติอื่นๆ จัดเตรียมมาร่วมแสดงด้วย ท่ามกลางการแสดงที่มาจากหลากหลายชาติและวัฒนธรรมนั้น ประเทศไทยนับว่ามีเอกลักษณ์ในการแสดงออกถึงความเป็นไทยที่ไม่เหมือนใคร ทั้งนี้ พหุลักษณ์กนิษฐบุตร หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ หนึ่งในทีมผู้จัดเตรียมชุดการแสดงภายในงานอาเซียนสตูดิโอครีเอทีฟ ได้ให้ความเห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุดการแสดงของไทยไว้ว่า ความเป็นอาเซียนของแต่ละชาติจะมีความสุนทรีย์ที่คล้ายๆ กัน แต่สำหรับประเทศไทยเรามีการสื่อสารวัฒนธรรมความเป็นไทยผ่านองค์ประกอบของชุดการแสดงทั้งสิ้น 3 จุดด้วยกัน ได้แก่ การสื่อสารผ่านเครื่องแต่งกาย ท่ารำ และการยืม ซึ่งการยืมเป็นการถ่ายทอดความอ่อนแอใจของนักแสดงที่ต้องสื่อสารผ่านออกมาทั้งรอยยิ้มและสายตา ให้คนดูสัมผัสได้ถึงรอยยิ้มและความอ่อนแอใจที่ได้แสดง ดังคำสัมภาษณ์ว่า “คือของชาวต่างชาติเขาจะเรียกว่า ภาษาตาเข้ามามีส่วนร่วม แต่ของไทย ยืมแล้วตาต้องยิ้มด้วย อย่างบางคนยิ้มแล้วตาไม่ยิ้ม มันมีความรู้สึกถ้ายิ้มแล้วมันเหมือนใจสู้ใจ มันยิ้มด้วยความอ่อนแอใจที่ฉันได้แสดง ยิ้มด้วยความชื่นใจที่ฉันได้เรียนทางสายนี้โดยไม่ได้มีการบังคับ” (พหุลักษณ์ กนิษฐบุตร, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2557) และในส่วนของท่านรำ สิ่งหนึ่งที่ชาติไทยทำได้และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือการจีบ หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ได้กล่าวเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า อย่างประเทศจีนจะมีการใช้ 2 นิ้วในการพ้อนรำ ส่วนลาวและกัมพูชามีการจีบเช่นเดียวกับเรา แต่ลักษณะการจีบจะไม่อ่อนแอใจอย่างของไทย อันสืบเนื่องมาจากกรณีของชาติไทย นักแสดงถูกฝึกสอนมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก จึงทำให้มีเอกลักษณ์คือความอ่อนแอใจมากกว่าประเทศอื่นๆ ในอาเซียน (พหุลักษณ์ กนิษฐบุตร, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2557)

จากข้อมูลทั้งหมดจะเห็นว่า นาฏศิลป์ไทยเป็นสื่อที่มีช่องทางในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยออกไปได้ทั้งที่เป็นวันภาษาและอวัจนภาษา อาทิ การสื่อสารผ่านดนตรี ท่าทางการรำรำ การแต่งกาย โดยองค์ประกอบในการแสดงเหล่านี้เน้นย้ำบทบาทความสำคัญของนาฏศิลป์ในฐานะที่เป็นมรดกของชาติ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารถ่ายทอดภาพลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

1.2.2 การสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

ในงาน International Music and Dance 2013 ที่จัดขึ้นโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี มีชุดการแสดงหลักๆ 3 ชุดด้วยกัน ได้แก่ การแสดงชุดเกรี

วิถีไทย การแสดงชุดกินรีร่อนออกซัดชาติรี และการแสดงโขน ตอน “ยกรบ” โดยแต่ละชุดการแสดงมีการสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยในแง่มุมที่แตกต่างกันไปดังนี้

ตารางที่ 3: ตารางแสดงการสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

งาน International Music and Dance 2013 (จัดโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี)	
ตัวอย่างชุดการแสดง	การสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยผ่านชุดการแสดง
1. การแสดงโขน ตอน “ยกรบ” ที่มา: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrarai&month=07-2011&date=12&group=14&gblog=9	การแสดงโขน ตอน “ยกรบ” นั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงนาฏยกรรมชั้นสูงของคนไทย รายละเอียดของเครื่องแต่งกายที่มีความงดงามจากและลีลาการรำรำที่สง่าผ่าเผย
2. การแสดงชุดเกรวีวิถีไทย ที่มา: http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrarai&month=01-2010&date=26&group=6&gblog=18	นำเสนอลักษณะนิสัย ความสนุกสนานของคนไทย รวมทั้งสะท้อนถึงวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนไทย รวมทั้งยังแสดงถึงวิถีชีวิตร่วมที่คล้ายคลึงกันระหว่างชนชาติต่างๆ ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนว่า มีกลองเป็นส่วนหนึ่งในสังคมเช่นเดียวกัน

งาน International Music and Dance 2013 (จัดโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี)	
ตัวอย่างชุดการแสดง	การสื่อสารวัฒนธรรม และความเป็นไทยผ่านชุดการแสดง
3. การแสดงชุดกัณรีร่อนออกซัดชาตรี ที่มา: https://sites.google.com/site/intichajiran-opakorn/rupphaph-mnorah	การแสดงชุดกัณรีร่อนออกซัดชาตรีนี้ เป็นการดัดแปลงเรื่องราวในบางส่วนจากวรรณกรรมออกมานำเสนอ อันเป็นการนำเสนอจินตนาการและความเชื่อของคนไทย อีกทั้งถ่ายทอดผ่านความพร้อมเพรียง ความแข็งแรงของท่ารำ

จากการแสดงทั้งสามชุดข้างต้นที่ได้รับการคัดเลือกมาจัดแสดงเพื่อสื่อสารวัฒนธรรมและความเป็นไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี จะเห็นว่าทางวิทยาลัยฯ ต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบการแสดงที่หลากหลายให้ตัวแทนจากประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับรู้ ตีแต่นาฏยกรรมชั้นสูงของไทยอย่างโขน และได้เห็นการแสดงที่นำเสนอวิถีชีวิตลักษณะนิสัยของคนไทย อย่างระบำเกรวีไทย และได้เห็นถึงจินตนาการความงดงามในการออกแบบประดิษฐ์การแสดงที่มาจากวรรณกรรมอย่างกัณรีร่อนออกซัดชาตรี

ส่วนที่ 2 ศึกษาถึงเหตุผลที่กระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์เลือกใช้สื่อนาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียน

จากศึกษาพบว่า บทบาทของนาฏศิลป์ได้ขยายบริบทจากการเป็นเพียงการละเล่น หรือเครื่องอุปโภคเฉพาะชนชั้น มาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารในระดับประเทศ อันสอดคล้องกับรูปแบบการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่สรุปโดยราฟ เทนซ์ และลิซ เยอแมนส์ (Tench and Yeomans, 2006) ว่า การสานสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมจัดเป็นหนึ่งในกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการส่งเสริมด้านการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้น เมื่อพิจารณานาฏศิลป์ในฐานะที่เป็นสื่อแล้วจะพบว่า นาฏศิลป์เป็นสื่อที่มีเอกลักษณ์และสามารถบรรจุเอกลักษณ์

และตัวตนทางวัฒนธรรมไว้ได้อย่างยอดเยี่ยม ไม่ว่าจะเป็นดนตรี ท่าทาง อากัปกริยา การแสดงออก ชุดเครื่องแต่งกาย ที่ร้อยเรียงในหนึ่งชุดการแสดง เพื่อนำเสนอถึงสุนทรียะและศิลปะการแสดงออกที่ถ่ายทอดตัวตนความเป็นชาติทางวัฒนธรรมได้ดีกว่าสื่อประเภทอื่นๆ ที่อาจมีข้อจำกัดในการนำเสนอ การออกแบบเนื้อหาสาระ การสร้างอรรถรส และการสร้างสรรค์ตัวสื่อให้มีมิติในการนำเสนอที่ครบถ้วนได้เช่น นานาศิลป์ จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์นั้น สามารถรวบรวมผลการศึกษาในประเด็นของเหตุผลที่กระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์เลือกใช้สื่อนาฏศิลป์เพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่อาเซียนได้ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทหน้าที่ของนาฏศิลป์ในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของนาฏศิลป์ในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไว้ว่า “นาฏศิลป์คือตัวแทนของความเป็นไทย ความเป็นเอกลักษณ์ของไทยจะต้องมีนาฏศิลป์ประจำชาติ ของแต่ละชาตินาฏศิลป์มีบทบาทสำคัญมากๆ ในการที่จะแสดงตัวตนของเราให้ชาวโลกได้รู้ว่าเราคือใคร” (ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล, สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2557) และฉันทนายังได้เน้นย้ำเพิ่มเติมว่า นาฏศิลป์เป็นการสื่อสารผ่านองค์ประกอบต่างๆ ของการแสดง อาทิ การแต่งกาย ดนตรี “อย่างการแต่งกายก็ต้องเป็นการแต่งแบบไทย เพลงก็ต้องเป็นวงเครื่องหน้า วงปี่พาทย์ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน” (ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล, สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2557) ในด้านของตัวแทนศิลปินแห่งชาติ อย่างรัตนา พวงประยงค์ ได้ให้ความเห็นว่านาฏศิลป์เป็นตัวกลางในการเผยแพร่และถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น จากครูสู่ลูกศิษย์ อันเป็นการถ่ายทอดความมีประณีตศิลป์ของการแสดงออก อาทิ การแสดงอารมณ์ต่างๆ ที่นำเสนอผ่านท่ารำ เป็นต้น อีกทั้งนาฏศิลป์ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า และมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมา ซึ่งนาฏศิลป์มีรูปแบบการแสดงออกที่มีความหลากหลาย (รัตนา พวงประยงค์, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2557) ในขณะที่ ศุภชัย จันทรสุวรรณ คณบดีคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้แลกเปลี่ยนมุมมองในประเด็นนี้ว่า ตัวนาฏศิลป์เองจัดเป็นสื่ออยู่แล้ว และเป็นสื่อที่มีรูปแบบของการแสดงศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น โขน เป็นนาฏศิลป์ที่เป็นแบบดั้งเดิม นำเสนอจารีตแบบราชสำนัก ส่วนการแสดงที่เป็นพื้นบ้านจะเป็นตัวที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและประเพณี (ศุภชัย จันทรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2557)

ดังนั้น หากพิจารณานาฏศิลป์ในบทบาทการเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ จากผลการศึกษาพบว่า นาฏศิลป์ถูกใช้เป็นเครื่องมือส่งผ่านวัฒนธรรมมารุ่นสู่รุ่น ซึ่งได้มีการพัฒนามาจากการส่งผ่านในระดับชุมชนมาสู่การส่งผ่านในระดับประเทศ จากงานกิจกรรมพิเศษทั้งสามงานของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์ ที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นกรณีศึกษานั้น พบว่า ในแต่ละงานจะมีการพิจารณาคัดเลือก กลุ่มชุดการแสดงในหนึ่งงานให้มีความหลากหลาย เพื่อให้สามารถนำเสนอ วัฒนธรรมไทยได้ในหลายๆ แง่มุม อันเป็นการผสมผสานทั้งรูปแบบการแสดงแบบ ดั้งเดิม ที่สามารถสะท้อนถึงความวิจิตร ความงดงาม และความประณีตของไทย รวมทั้งรูปแบบการแสดงที่ถ่ายทอดความเป็นพื้นบ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศความ สนุกสนานให้กับผู้ร่วมงานและสร้างความเป็นกันเองให้แก่กลุ่มตัวแทนจากประเทศ สมาชิกอาเซียนว่า เรามีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม โดยทั้ง 3 งาน ถึงแม้ว่า จะเป็นการจัดงานโดยหน่วยงานที่ต่างกัน แต่ก็มีแง่มุมในการประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรมไทยที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถสรุปออกมาเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 4: สรุปประเด็นในเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยผ่านตัวอย่างชุด การแสดง

ประเด็น ในการประชาสัมพันธ์	ชุดการแสดง	กิจกรรมพิเศษ
- นำเสนอท่วงท่า ลีลาอ่อนช้อยอัน เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย - แสดงให้เห็นถึงชุดเครื่องแต่งกาย แบบไทยที่เป็นเอกลักษณ์ - มีเนื้อหาการเกิดทูน และยกย่อง สถาบันพระมหากษัตริย์	- ชุดไทยพระราชนิยม - ชุดการแสดงระบำ บัทมชาติ - การแสดงชุดสักการะ เทวราช	- งานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้ องค์ราชัน - งานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้ องค์ราชินี
- นำเสนอวิถีชีวิตของคนไทย - นำเสนอลักษณะนิสัยที่รัก ความสนุกสนานของคนไทย - สร้างความเป็นมิตร ผ่านความคล้ายคลึงทาง วัฒนธรรมกับกลุ่มประเทศ สมาชิกอื่นๆ	- ระบำเกรวีวิถีไทย	- งานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้ องค์ราชัน - งาน International Music and Dance 2013

ประเด็น ในการประชาสัมพันธ์	ชุดการแสดง	กิจกรรมพิเศษ
- นำเสนอวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม - สะท้อนถึงความวิจิตร งดงาม - แบบราชสำนักของไทย - นำเสนอความเป็นนาฏย-กรรมชั้นสูงทางการแสดง	- โขน ตอน "ยกรบ"	- งาน International Music and Dance 2013

จากข้อมูลในตารางพบว่า ประเด็นในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านชุดการแสดงตัวอย่างนั้น มีเนื้อหาและประเด็นในการถ่ายทอดที่หลากหลาย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าในหนึ่งงานกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์หรือกระทรวงวัฒนธรรม กลุ่มชุดการแสดงนาฏศิลป์ที่ได้รับการคัดเลือกมานั้น จะต้องสามารถนำเสนอทั้งความสนุกสนาน รูปแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นพื้นบ้าน ไปจนถึงรูปแบบนาฏศิลป์ที่ได้รับการขัดเกลาจากราชสำนักอย่างโขน ด้วยลักษณะของการนำเสนอตัวตนผ่านจุดสัมผัสทางการแสดง (touch point) อาทิ บทเพลง ชุดการแสดง ลีลาการ แสดงเช่นนี้ จัดเป็นลักษณะของการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ซึ่งนับได้ว่าเป็นกลยุทธ์ การประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน ที่ประเทศต้องเร่งสานสัมพันธ์ และสร้างภาพลักษณ์อันดีให้เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

ในขณะเดียวกัน จากผลการศึกษาในส่วนของตัวอย่างชุดการแสดงนี้ ยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของนาฏศิลป์ในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย ด้วยลักษณะของสื่อนาฏศิลป์ที่ควรรวมคุณลักษณะของการ เป็นสื่ออวัจนภาษาและวัจนภาษา สามารถสื่อสารกลั่นกรองทางวัฒนธรรมได้ผ่าน ท่วงทำนองเพลง อากัปกริยาผู้แสดง ชุดเครื่องแต่งกาย สิ่งเหล่านี้สามารถส่งผ่าน สารได้โดยไม่มีกรอบอุปสรรคในเรื่องของความแตกต่างทางด้านภาษา ทำให้นาฏศิลป์มีคุณสมบัติของความเป็นสากลที่ทุกชนชาติสามารถซึมซับได้ถึง ความงดงาม และเอกลักษณ์ของชาติที่นำเสนอ อีกทั้งยังเป็นช่องทางที่ดีในการสร้างความ เป็นมิตรผ่านรอยยิ้ม ลีลาความสนุกสนานในชุดการแสดง จึงสามารถสะท้อนให้ เห็นได้ว่า นาฏศิลป์มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นช่องทางในการเผยแพร่และ ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติ และควรได้รับการพัฒนาสืบทอด โดยหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเพื่อการรักษาทำนุบำรุงให้นาฏศิลป์ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าที่ สืบทอดมาแต่อดีต

2.2 นาฏศิลป์ในบทบาทของวัฒนธรรมชาติ (National Culture)

ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ความเห็นในเรื่องบทบาทของนาฏศิลป์ที่เป็นวัฒนธรรมชาติ (Nation Culture) ไว้ว่า นาฏศิลป์จัดได้ว่าเป็นตัวแทนของความเป็นคนไทย ความเป็นเอกลักษณ์ของไทยจะต้องมีนาฏศิลป์ประจำชาติ ในการแสดงตัวตนของเราให้ชาวโลกรู้ว่าเราคือใคร ซึ่งเป็นการสื่อสารผ่านเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย ไม่ว่าจะเป็นโขน หรือนาฏศิลป์แนวประยุกต์สร้างสรรค์ในปัจจุบัน (ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล, สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2557) ส่วนรจนา พวงประยงค์ ตัวแทนศิลปินแห่งชาติและหนึ่งในผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ อธิบายเพิ่มเติมถึงบทบาทและความสำคัญของนาฏศิลป์ในประเด็นนี้ไว้ว่า ชาติไหนที่ไม่มีศิลปวัฒนธรรมชาตินั้นย่อมล่มจม เพราะมันไม่มีการแสดงออกเลยว่าอดีตเป็นมาอย่างไร เทือกเถาเหล่ากอเป็นมาอย่างไร (รจนา พวงประยงค์, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2557)

ที่สำคัญ นาฏศิลป์ถือเป็นศูนย์รวมของศิลปะหลายแขนง (ศุภชัย จันทร-สุวรรณ, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2557) อาทิ ดุริยางคศิลป์ คีตศิลป์ วิจิตรศิลป์ ทัศนศิลป์ ที่แสดงตัวตนของแต่ละชาติ ตัวอย่างเช่น เรื่องวิจิตรศิลป์ เรื่องเครื่องแต่งกาย กระบวนท่ารำ แสดงอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ความเป็นชาติได้อย่างชัดเจน ท่วงทำนองเพลงก็มีความแตกต่างกัน แต่ละประเทศจะมีเอกลักษณ์ในการแสดงออกที่แตกต่างกัน อันเป็นการนำเสนอตัวตนความเป็นชาติที่แตกต่างกันไป

ด้วยปัจจัยเหล่านี้ ทำให้การแสดงนาฏศิลป์ถูกใช้เป็นหนึ่งในเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์และตัวตนให้กับชาติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการณ์ที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มประเทศสมาชิกในอาเซียนเช่นนี้ ทุกชาติย่อมต้องเร่งฟื้นฟู รวมทั้งผลิตและประดิษฐ์ผลงานทางวัฒนธรรมมานำเสนอกัน เพื่อสร้างพันธมิตรและสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น รวมทั้งการสร้างโอกาสในการแปรผันวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า เป็นแม่เหล็กดึงดูดให้ประเทศสมาชิกได้มาท่องเที่ยวศึกษาวัฒนธรรมของกันและกัน อันเป็นอรรถประโยชน์ของวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง ที่จะมีส่วนช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับประเทศ

ในประเด็นเรื่องรายละเอียดความแตกต่างในการแสดงนาฏศิลป์ระหว่างไทยกับชาติสมาชิกอาเซียนอื่นๆ นั้น ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลในส่วนของเอกลักษณ์และความแตกต่างในการแสดงออกของชาติอาเซียนต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับไทยมาได้ดังต่อไปนี้ ยุทธนา วงศ์ชาลี นักแสดงในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี ได้ให้ความเห็นว่า ระหว่างนาฏศิลป์ไทยกับนาฏศิลป์ของชาติอื่นๆ นับว่ามีความแตกต่างกัน อาทิ การใช้มือจีบ มือตึงวง การก้าวเท้า (ยุทธนา วงศ์ชาลี, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557) ในส่วนของจังหวัดดนตรี จิรพัทธ์ พานพุด ตัวแทนนักแสดง

ในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี กล่าวว่า จังหวัดนครศรีธรรมราชมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละชาติ รวมทั้งจังหวัดจะโคนในการแสดงที่แตกต่างกัน (จิรพัทธ์ พานพุด, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557) ในขณะที่ทรัพย์สกลิต สุกใส ตัวแทนนักแสดงในงานอาเซียนสตูดิโอครีเอทีฟกล่าวว่าถึงอารมณ์ความรู้สึกในการแสดงออกของแต่ละชาติว่า มีความแตกต่างกัน อย่างก็มพูชาต้องการสื่อถึงความนิ่ง ความสงบ ความสวยงามของร่างกายที่ถูกจำกัดกรอบ (ทรัพย์สกลิต สุกใส, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2557) ส่วน อรยา เพ็ชรเมธี ตัวแทนนักแสดงในงาน International Music and Dance 2013 ได้เล่าถึงประสบการณ์ในการร่วมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศได้เห็นว่า การแสดงของไทยจะเน้นความอ่อนช้อย สวยงาม ในขณะที่การแสดงของประเทศได้เห็นว่า จะเน้นความเปลือยเปลื้องของผู้ชม ลักษณะการแสดงออกจึงเน้นที่ความสดใสของการแสดง มีการกระโดดบ้าง (อรยา เพ็ชรเมธี, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557) ในขณะที่ชฎาภา รัตนภรณ์ ตัวแทนนักแสดงอีกคนในงาน International Music and Dance 2013 ได้แลกเปลี่ยนความเห็นในการสัมภาษณ์ว่า การแสดงของประเทศตุรกีจะเน้นความพริ้วเฟื่อง จังหวัดการแสดงที่กระชับตามดนตรี (ชฎาภา รัตนภรณ์, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557)

จากข้อมูลที่ยูวียได้รวบรวมมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า นาฏศิลป์เป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเป็นไทย โดยเป็นการสื่อสารผ่านองค์ประกอบทางการแสดงต่างๆ อาทิ ท่ารำ ชูต และอุปกรณ์ประกอบการแสดงดนตรี ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้สามารถถ่ายทอดความงดงามและเอกลักษณ์ของชาติออกมาได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นาฏศิลป์ยังคงเป็นสื่อที่ถูกหยิบมาใช้เพื่อสื่อสารวัฒนธรรมและตัวตนของแต่ละชาติได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532) กล่าวว่า บรรดาการละเล่นไม่ว่าจะเป็นร้องรำทำเพลง หรือดนตรีนาฏศิลป์ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตและวิชาการมักจำแนกเป็นประเพณีที่แตกต่างกัน 2 ระดับได้แก่ ประเพณีราษฎร์ (little tradition) อันเป็นของชนชั้นต่ำ ได้แก่ ไฟว์ฟ้าเข้าไทและทาส ซึ่งจะมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน มีศูนย์กลางอยู่ที่วัด ชุมชน หรือหมู่บ้าน และประเพณีหลวง (great tradition) ซึ่งเป็นของชนชั้นสูง ได้แก่ เจ้านายเชื้อพระวงศ์และขุนนาง มีศูนย์กลางอยู่ที่วัง หรือในเมือง เมื่อนำมาวิเคราะห์เทียบเคียงกับกรณีศึกษาแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า นาฏศิลป์ที่ถูกนำมาใช้ในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบันนั้น โดยส่วนใหญ่จัดเป็นประเพณีหลวง ที่มีหน่วยงานภาครัฐภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงวัฒนธรรม

อย่างสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์และวิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดสร้างสรรค์ และคัดเลือกชุดการแสดงที่มีความเหมาะสม มานำเสนอทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งมีหน้าที่ขัดเกลาให้นาฏศิลป์มีความประณีตวิจิตรและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการเลือกสรรและบันทึกสืบทอด (recorded culture) มายังปัจจุบัน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

จากแนวคิดทฤษฎีประเพณีแห่งการเลือกสรร ที่ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการบันทึกและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ที่ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างได้รับการบันทึกและสืบทอดมาสู่คนรุ่นหลังนั้น สามารถนำมาเปรียบเทียบได้กับบทบาทหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์ในปัจจุบัน ที่มีภาระหน้าที่ในการทำนุบำรุงและสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลัง และจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในงานวิจัยชิ้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า หลักประเพณีในการเลือกสรรที่มีการรอบความคิดเรื่องชาตินิยมแบบไทยกำกับไว้นั้น ส่งผลอย่างน้อย 2 ด้าน ต่อกระบวนการคัดกรองเลือกสรร อันได้แก่ (1) ทำให้เกิดการเลือกเฉพาะศิลปะชั้นสูงอย่างนาฏศิลป์ มาสื่อสารวัฒนธรรมความเป็นไทย เพราะสื่อดังกล่าวมีพลัง (authority) มากพอที่จะปะทะกับศิลปะของชาติอื่นๆ ที่อยู่ในภูมิภาคอาเซียนด้วยกัน และ (2) แม้จะมีการเลือกศิลปะชาวบ้านมาใช้ในการแสดง แต่ก็ต้องมีการแปลงสารให้ศิลปะดังกล่าวกลายสภาพเป็นศิลปะชั้นสูงก่อนการนำเสนอเพื่อสื่อสารความเป็นไทยออกไป

จากกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยได้ยกมานั้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการบันทึกและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมผ่านชุดการแสดงนาฏศิลป์ของหน่วยงานทั้งสองมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ 3 รูปแบบดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 เป็นการอนุรักษ์สืบทอด ชุดการแสดงแบบดั้งเดิม ที่นำเสนอรูปแบบการแสดงชั้นสูง มีความวิจิตรงดงามแบบราชสำนัก อาทิ โขน

รูปแบบที่ 2 เป็นการดัดแปลงรูปแบบการละเล่นพื้นบ้าน โดยมีกระบวนการเลือกสรรชุดการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยม มีเอกลักษณ์ และนำมาดัดแปลงและยกระดับให้มีความงดงาม และมีแบบแผนในการแสดงออกในลักษณะเดียวกับวัฒนธรรมชั้นสูง อาทิ การแสดงโนรา เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 เป็นชุดการแสดงที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ชุดการแสดงขึ้นมาใหม่นี้ ต้องผ่านกระบวนการออกแบบและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยองค์ประกอบในการแสดงต้องสามารถถ่ายทอดความงดงาม และเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้ ชุดที่ประดิษฐ์ขึ้นต้องมีความวิจิตรท่าทางการร่ายรำต้องอ่อนช้อยตามแบบฉบับนาฏศิลป์ไทย เป็นต้น

กระบวนการบันทึกและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทั้งสามรูปแบบที่ผู้วิจัยสรุปมานั้น สอดคล้องกับรูปแบบการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบควบคุมรูปแบบ

การดำเนินงาน (centralisation) คือมีความพยายามในการนำเสนอความวิจิตร
งดงามของวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นการควบคุมการดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐ
ที่แปรผันบทบาทหน้าที่มาจากในอดีตที่เป็นราชสำนัก โดยเป็นการทำงานภายใต้
กรอบบทบาทหน้าที่ตนเองรับผิดชอบ จากกรณีศึกษาพบว่า ถึงแม้ด้วยรูปแบบของ
งานและชุดการแสดงของงานที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาจะอยู่ภายใต้แก่นของความเป็น
พื้นบ้าน เพื่อสร้างบรรยากาศความสนุกสนานภายในงาน แต่ก็มีข้อสังเกตคือแก่น
ความเป็นพื้นบ้านที่กระทรวงวัฒนธรรมและวิทยาลัยนาฏศิลป์กำหนดขึ้นนั้น
เป็นบรรยากาศพื้นบ้านที่ล้นผ่านมาประดิษฐ์ให้มีความวิจิตรบรรจง ให้มีความ
งดงาม มีเอกลักษณ์ และไม่ธรรมดา ความพยายามในการประดิษฐ์ชุดการแสดง
นาฏศิลป์ให้มีความวิจิตรบรรจงนั้น นอกจากเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่วัฒนธรรม
ไทยให้เป็นที่ประจักษ์ในสายตาของชาติสมาชิก และสร้างภาพลักษณ์อันดีให้กับชาติ
ไทยแล้ว ยังมีนัยยะอื่นๆ ที่แฝงอยู่ด้วย นั่นคือเป็นการแสดงถึงอำนาจ ความภาค
ภูมิใจ โดยมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ยิ่งชุดการแสดงสะท้อนถึงความวิจิตรตระการ
ตา มีความหรูหราไม่ธรรมดาเท่าใด ยิ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจและอำนาจ
ที่มองไม่เห็นนี้ให้เกิดขึ้น อำนาจที่ว่าเป็นอำนาจในการสร้างจุดยืน (positioning)
ที่ดีท่ามกลางชาติสมาชิกอื่นๆ และเป็นการสร้างอำนาจในการต่อรองอยู่ในที่

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มชุดการแสดงที่สะท้อนความเป็นพื้นบ้านและวิถีชีวิต ที่ถูก
หยิบมาใช้เป็นเครื่องมือในการสานความสัมพันธ์ระหว่างชาติภายในงานด้วยเช่น
เดียวกัน กลุ่มชุดการแสดงที่ถ่ายทอดความเป็นพื้นบ้าน และความหลากหลายทาง
วัฒนธรรม เป็นความพยายามในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์วิถีชีวิตความเป็น
อยู่ของคนในชาติให้ชาติกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับรู้ เป็นการสร้างเวทีเพื่อ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ว่าแต่ละชาติว่า มีความเหมือนและต่างกันในการใดบ้าง
ในประเด็นที่มีความคล้ายคลึงกันจะนำมาซึ่งความรู้สึกร่วมกันเองและความใกล้ชิด
ชิด นับได้ว่าเป็นลักษณะของการใช้กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์เชิงรุกที่มีความเหมาะสม
กับสถานการณ์การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศสมาชิก

ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีทางเลือกในการใช้สื่อที่หลากหลาย อันเนื่องมาจากความ
ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้นักประชาสัมพันธ์สามารถวางแผนใช้ช่องทางการ
สื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์ วิทยุ
โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเฉพาะกิจ เป็นต้น แต่ทว่าทางเลือกใช้สื่อนั้น
จำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติของสื่อด้วย โดยที่นักประชาสัมพันธ์จะต้องทำการ
คัดเลือกสื่อและสารให้มีความเหมาะสมกัน และในผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า
นาฏศิลป์เป็นหนึ่งในประเภทสื่อที่มีความเหมาะสมสำหรับการสื่อสารประชาสัมพันธ์
วัฒนธรรมไทย ในบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสานสร้างความสัมพันธ์

อันติระหว่างชาติสมาชิกอาเซียนเช่นนี้ ในส่วนของเนื้อหา (content) หรือชุดการ
แสดงที่เลือกมานั้น ก็จะต้องสามารถสื่อสารเนื้อหาและประเด็นอะไรบางอย่างออก
ไปได้ จึงเป็นที่มาของกระบวนการเลือกสรรเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ได้รับการ
บันทึกไว้ จากกรณีศึกษาผู้ที่รับบทบาทหน้าที่ในการเลือกสรรนี้คือ สถาบันบัณฑิต
พัฒนศิลป์และวิทยาลัยนาฏศิลป์ จะทำการคัดเลือกชุดการแสดงที่สามารถสื่อความ
หมาย และสะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา และภาพลักษณ์อัน
ดีงามของชาติไทยแก่สายตาของสมาชิกในอาเซียนที่มาร่วมงาน กระบวนการนี้เป็น
หนึ่งในกระบวนการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ที่นักประชาสัมพันธ์จำต้องมี
วัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่ชัดเจน เพื่อนำมาใช้ต่อยอดวางแผนกิจกรรมการสื่อสาร
รวมทั้งออกแบบเนื้อหาและวิธีการสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสารสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อให้เนื้อหาในงานวิจัยมีความลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น ควรมีการศึกษาถึงเนื้อหา
และความหมายของการแสดงแต่ละชุดที่ใช้ เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาที่
ประเทศไทยต้องการสื่อสารไปยังกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนว่า มีเนื้อหา
และภาพลักษณ์ที่ต้องการนำเสนออย่างไร
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับชาติที่มีการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ
ในการประชาสัมพันธ์ และสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศ อาทิ ประเทศเกาหลี
เพื่อให้เห็นถึงแนวทางการวางแผนการทำงาน เพื่อจะได้นำมาใช้เป็น
แนวทางการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของชาติไทย

อย่างไรก็ดี เนื่องจากข้อจำกัดหลายๆ ประการของงานวิจัยชิ้นนี้ จึงทำให้ยังไม่
เห็นถึงแนวทางในการใช้สื่อนาฏศิลป์ที่ชัดเจนมากเท่าใดนัก แต่ผู้วิจัยเชื่อว่า
งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับผู้สนใจจะศึกษาการใช้สื่อนาฏศิลป์เพื่อการ
ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศ ได้นำไปต่อยอดและพัฒนา
แนวทางการวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ (2539), *สื่อสองวัฒนธรรม*, กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551), *สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง
กับสื่อสารศึกษา*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์ (2545), *Dance ระบาย รำ เต้น*, กรุงเทพฯ: โอเดียนสแควร์.

ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2545), *นาฏลีลาอาเซียน*, กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพรส.
ญานิศา บุญประสิทธิ์ (2557), “นาฏศิลป์ สื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ความเป็นไทย”,
วารสารศาสตร์, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน).
รฐาปณีย์ สังสิทธิวงศ์ (2552), *โฉมหน้า : ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย*, กรุงเทพฯ: สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ธรรมจักร พรหมพัว (2549), *การรับรู้เชิงสุนทรีย์และตีความหมายภาษาท่ารำในนาฏย-ศิลป์ไทย*, กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ภัทรวดี ภูชากรมัย (2550), *วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย*, นนทบุรี: มติชน.
เรณู โกสินานนท์ (2545), *นาฏศิลป์ไทย*, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
วิรัช ลภรัตนกุล (2526), *การประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*, กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532), *ร้องรำทำเพลง*, กรุงเทพฯ: พิชณศ.
สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543), *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*, กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Tench, R. and Yeomans, L. (2006), *Exploring Public Relations*, Spain: Matau-cromo Artes Graficas.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ข่าวโครงการอบรมอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 11 เมษายน 2557 จาก <http://www.mfa.go.th/asean/th/news/2352/36779>

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี (2554) (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 11 เมษายน 2557 จาก http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.html

แนวนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (นายสนธยา คุณปลื้ม) (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 12 มิถุนายน 2558 จาก www.ocac.go.th/document/.../information_2716.pdf
ภาพชุดการแสดงไทยพระราชนิยม (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 13 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=rouenrarai&month=06-12-2012&group=20&gblog=17>

ภาพชุดการแสดงไทยพระราชนิยม (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 13 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.dek-d.com/board/view/1999610/>

ชุดการแสดงระบำปัทมาชาติ (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 24 ตุลาคม 2558 จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=angthong-college&group=1>

ภาพระบำแขกแดงเกี้ยวหาหยี (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 24 ตุลาคม 2558 จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrarai&month=02-2013&date=16&group=20&gblog=26>

ภาพพ่อนขันดอก (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 13 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrari&month=11-2011&date=29&group=16&gblog=17>

ภาพการแสดงโขนตอนยกรบ (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 13 มิถุนายน 2558 จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=rouenrari&month=07-2011&date=12&group=14&gblog=9>

ภาพเครื่องแต่งกายของกินรี (ออนไลน์), สืบค้นวันที่ 24 ตุลาคม 2558 จาก <https://sites.google.com/site/intichajiranopakorn/rupthaph-mnorah>

สัมภาษณ์

จารุชา จันทสิโร, รองผู้อำนวยการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง, สัมภาษณ์, 17 กรกฎาคม 2557.

จินตนา สายทองคำ, รองคณบดีฝ่ายวิชาการและศิลปวัฒนธรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2557.

จิรพัทธ์ พานพุด, นักแสดงในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557.

ฉันทนา สันธนากร เอี่ยมสกุล, อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2557.

ชฎาภา รัตนภรณ์, นักแสดงในงาน International Music and Dance 2013, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557.

คารุณี ธรรมโพธิ์ดล, ผู้อำนวยการความสัมพันธ์ต่างประเทศ กระทรวงวัฒนธรรม, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2557.

ทวีทรัพย์ สุกใส, นักแสดงในงานอาเซียนสวดดี้อัครศิลปิน, สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2557.

นิภา ไสภาสัมฤทธิ์, รองอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2557.

พหลยุทธ กนิษฐบุตร, หัวหน้าภาควิชานาฏศิลป์ศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2557.

ยุทธนา วงศ์ชาลี, นักแสดงในงานอาเซียนร่วมใจเทิดไท้องค์ราชินี, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557.

รัตนา พวงประยงค์, ศิลปินแห่งชาติ, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2557.

ศุภชัย จันทร์สุวรรณ, คณบดีคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2557.

สมเกียรติ ภูมิภักดิ์, รองผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2557.

อรยา เพ็ชรเมณี, นักแสดงในงาน International Music and Dance 2013, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2557.

อรุณษา อินทรสุขศรี, ผู้อำนวยการกลุ่มความร่วมมือพหุภาคี สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2557.